

Experiències

Ni fàcil, ni difícil, aplicacions didàctiques d'una activitat d'educació intercultural

Autors

Sílvia Romero-Galera
Consorci per a la Normalització
Lingüística

Daniel Lagartofernández
Somni del Mico Produccions

A partir del documental-ficció *Ni fàcil, ni difícil*, dirigit per Daniel Lagartofernández i Marian Piper, s'ha desenvolupat una activitat d'educació intercultural flexible, *NFND*, que ofereix aplicacions en diferents àmbits educatius. L'article descriu l'activitat *NFND* i n'exposa aplicacions didàctiques que s'han portat a terme en els àmbits d'educació secundària i d'entitats que l'han utilitzat en processos de formació en interculturalitat. També s'hi proposen aplicacions a l'àmbit de l'educació d'adults, concretament als cursos de català del Consorci per a la Normalització Lingüística, de les escoles d'adults o de les escoles oficials d'idiomes.

Introducció

Originàriament, *Ni fàcil, ni difícil* és un documental-ficció de 45' de durada, dirigit per Daniel Lagartofernández i Marian Piper, i realitzat l'any 2005 per Somni del Mico Produccions dins del marc del Programa Europeu Educatiu per a alumnes de secundària Comenius-3 (*Migration and intercultural relations – Challenge for European schools today, 2002-2005*).¹ Va comptar amb el suport de diferents organitzacions com Creu Roja de la Garrotxa, l'Ajuntament d'Olot o la Diputació de Girona, i va resultar guardonat al Festival de Cinema de Girona 2006 i al Festival Inquiet de Picassent també el 2006, entre d'altres.

Inicialment, aquest documental-ficció anava acompanyat de material didàctic elaborat per Monitors Cooperants d'Olot (Marta Descals, Jordi Vilar i Berta Domènec) per facilitar-ne el treball a l'aula. D'aquesta manera anava prenent cos una activitat d'educació intercultural dissenyada per adreçar-la principalment a alumnat de secundària.

En el decurs del temps, l'activitat *Ni fàcil, ni difícil* (*NFND*) ha estat objecte de diferents adaptacions que en permeten la utilització en diversos àmbits i per a destinataris varis. En aquest article exposarem algunes d'aquestes aplicacions didàctiques, concretament en els àmbits de l'ensenyament reglat, l'educació d'adults i l'educació no formal.

1. Agraïm la col·laboració d'Anna Domingo, responsable territorial de la Secretaria de Política Lingüística a Tarragona, i de Marta Samper, professora del Col·legi M. Immaculada de Tremp. També agraïm les aportacions de les companyes del CNL de Lleida M. Neus Castellví, que va ser la primera a veure-hi les possibilitats d'aplicació en l'àmbit del foment de la llengua catalana, i Teresa Arrufat, que en va fer la primera aplicació a l'Urgell.

Objectius

NFND és una activitat transversal que combina el treball d'educació intercultural amb el de l'aprenentatge i foment de la llengua catalana. Els objectius generals que es pretenen assolir amb l'activitat són:

- *Fomentar la participació* de tots els destinataris de l'activitat, siguin grups classe, grups creats ad hoc per treballar-la, etc. El foment de la participació és un aspecte fonamental en les polítiques d'igualtat a tots els nivells, i NFND és una activitat inclusiva perquè tots els participants, procedeixin d'on procedeixin, hi tenen coses a dir i canals per manifestar-les.
- *Promoure el coneixement mutu i el reconeixement de la pluralitat* existent en la societat actual. En aquest sentit posa en marxa una estratègia bàsica en les polítiques d'acomodació: la sensibilització, tant d'autòctons com de diferents col·lectius de nouvinguts. L'activitat permet posar-se en la pell de l'altre, entendre que hi ha qüestions que tenen una clau marcadament cultural i conèixer aspectes culturals concrets d'altres indrets.
- *Fomentar la bona convivència* a l'aula, al centre educatiu, al barri, etc. Pot contribuir a millorar la convivència a l'escola perquè dona pautes per conèixer-nos millor i comunicar-nos a partir de diferents estratègies: pel·lícula, treball del grup classe i posada en comú.

L'actual Estatut d'Autonomia de Catalunya (2006) estableix que la Generalitat té competència exclusiva en matèria de primer acolliment de persones immigrades i desenvolupament de polítiques d'integració (art. 138.1 a i b). Amb la definició d'objectius que acabem d'exposar, *Ni fàcil, ni difícil* es presenta com una activitat aplicable tant a l'àmbit de la primera acollida de persones nouvingudes com també als àmbits de les polítiques d'igualtat i d'acomodació, és a dir, als tres nivells d'intervenció que preveuen el projecte de la Llei d'acollida de les persones immigrades i retornades a Catalunya² i el Pacte Nacional per a la Immigració.³ Es tracta, con dèiem, d'una proposta adreçada tant a la població autòctona com als nouvinguts i que afecta totes les relacions socials.

Aplicacions didàctiques

Educació secundària obligatòria

Explicarem el format complet de l'activitat *Ni fàcil, ni difícil* a partir de diverses experiències d'aplicació a l'educació secundària obligatòria. En aquesta aplicació de l'activitat, els gestors són tècnics de normalització lingüística d'oficines de català del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) que treballen en l'àmbit del foment de la llengua catalana, és a dir, que responen al perfil que coneixem com a "dinamitzadors lingüístics". Aquests tècnics gestionen l'activitat amb la col·laboració del personal del Departament d'Educació: els serveis educatius (concretament centres de recursos pedagògics i equip LIC) i els professors i tutors d'ESO; així com els tècnics de la Secretaria per a la Immigració i/o de la Secretaria General de Joventut ubicats al districte, municipi o comarca en què s'apliqui l'activitat.

2. DEPARTAMENT D'ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA. *Llei d'acollida de les persones immigrades i retornades a Catalunya* [En línia]. <http://www.gencat.cat/benestar/societat/convivencia/immigracio/acollida/index.htm> [Consulta: 20 abril 2009]

3. DEPARTAMENT D'ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA. *Pacte Nacional per a la Immigració*. <http://www.gencat.cat/benestar/societat/convivencia/immigracio/pni/index.htm> [Consulta: 20 abril 2009]

Els destinataris més idonis de *Ni fàcil, ni difícil* en l'àmbit d'ESO són els alumnes de 4t. La tria d'aquest nivell educatiu per part del personal col·laborador del centre de recursos pedagògics respon a diferents criteris psicopedagògics i organitzatius. Tanmateix, en les aplicacions pràctiques que s'estan portant a terme es permet la participació de grups classe de 3r d'ESO. Sigui com vulgui, les avaluacions que hem fet fins ara a partir del material elaborat pels alumnes i les valoracions dels professors mostren una major rendibilització de l'activitat en els alumnes de 4t d'ESO.

L'oficina del CPNL ofereix l'activitat als centres educatius. Se'ls fa arribar la fitxa descriptiva de l'activitat i un exemplar de la pel·lícula perquè els alumnes puguin visionar-la i treballar-ne continguts, si es vol amb el suport del material pedagògic que acompanya el DVD.

Actualment, aquesta aplicació es porta a terme a les comarques de l'Urgell i del Pallars Jussà per part dels serveis comarcals de català respectius, pertanyents al CPNL. En ambdós casos l'activitat s'ofereix als centres a través dels plans de suport a l'educació respectius. Els plans comarcals de suport a l'educació són eines que gestionen l'oferta educativa adreçada als centres d'ensenyament procedent de fora dels centres. A la demarcació de Lleida en funcionen diversos des de fa anys amb bons resultats (la Noguera, l'Urgell, les Garrigues, el Pallars Jussà,⁴ el Solsonès), encara que tinguin estructures i àmbits d'actuació diferents.

En el cas del Pallars Jussà, els serveis educatius del Departament d'Educació, juntament amb el Consell Comarcal i el Servei de Català, organitzen i cohesionen un conjunt d'activitats educatives patrocinades per diferents institucions públiques i organitzacions no educatives de cada territori, principalment administracions locals, amb l'objectiu de difondre el patrimoni cultural, natural i lingüístic de la comarca i facilitar l'intercanvi d'experiències entre els centres, a més de donar suport a les iniciatives de projecció en l'àmbit europeu (intercanvis, Comenius...).

El professorat tria un període del curs acadèmic per reflexionar a l'aula sobre les tres situacions de conflicte proposades en la pel·lícula (*Qui és català?*, *Respecte o intolerància?* i *El vel, desconexença o prejudici*) a partir de les perspectives de cadascun dels personatges implicats, reflectides en la proposta educativa que acompanya el DVD de la pel·lícula. Com dèiem, aquesta proposta educativa és un material de suport al professor/tutor, que pot utilitzar si ho considera convenient. El professor/tutor pot optar per plantejaments propis de treball (diferents visionats de la pel·lícula, estratègies de discussió, dinàmiques de grup, etc.).

Cap a final de curs acadèmic es fa la posada en comú dels diferents grups d'alumnes amb la presència del director de la pel·lícula, Daniel Lagartofernández, que actua com a conductor de la sessió. En el cas del Pallars Jussà, la posada en comú es fa amb tots els alumnes dels grups classe que treballen l'activitat (entre 80 i 100 participants). En canvi, en el cas de l'Urgell es fa amb 5 portaveus per cadascun dels centres participants (una quinzena de persones).⁵

4. DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ. *Pla Comarcal de Suport a l'Educació del Pallars Jussà*.
<http://www.xtec.es/serveis/crp/c5990104/pla/08-09.pdf> [Consulta: 20 abril 2009]

5. *Ni fàcil ni difícil*. Tàrraga (2007).
<http://www.youtube.com/watch?v=9T3rdlxwjo> [Consulta: 22 abril 2009]

Actualment, el Departament d'Educació de la Generalitat ha distribuït la pel·lícula als centres de recursos pedagògics de Catalunya i l'ha inclòs com a activitat optativa de foment de la interculturalitat al currículum d'ESO.⁶ Aquest fet afavoreix la divulgació de l'activitat i la seva utilització directa per part del professorat de secundària obligatòria.⁷

La valoració de les diferents experiències de l'aplicació didàctica completa de l'activitat ens permeten destacar les oportunitats que genera gestionar-la a partir de la col·laboració de diferents serveis i institucions (Departament d'Educació, serveis de català, d'immigració i de joventut), vehicular-la a través d'una eina preexistent de gestió educativa (plans comarcals de suport a l'educació) i flexibilitzar-ne l'aplicació a criteri dels professors/tutors.

Els alumnes valoren positivament la possibilitat que ofereix la pel·lícula de treballar les percepcions i la imatge de "l'altre". Les trames narratives i el comportament dels actors no professionals resulten versemblants als espectadors adolescents, que se senten ben tractats a nivell generacional. Precisament, les dificultats de l'adolescència són un bon lloc comú compartit per persones d'aquesta edat, perquè se situen per damunt d'altres trets com la procedència. També valoren conèixer el realitzador i declaren sentir-se importants pel fet de poder conversar-hi. De fet, l'actitud del director com a conductor del grup afavoreix indiscutiblement la participació dels estudiants en la sessió, ja que adopta un rol de moderador i mantenidor d'un debat viu i obert i bon comunicador.

L'activitat permet treballar les identitats i les pertinences, i els prejudicis i els estereotips. El material cinematogràfic mostra molt bé les etapes del procés de relació intercultural entre autòctons i immigrants, i entre immigrants entre si. A més, les trames narratives de la pel·lícula es basen en llocs comuns humans com el coratge o la memòria, que confereixen universalitat a les històries.

Un altre aspecte a ressaltar és el paper dels educadors, que resulta fonamental en el desenvolupament de l'activitat perquè és el fil conductor de què depèn: la decisió de fer l'activitat, la conducció de les sessions i la participació en la posada en comú.

Educació d'adults

Una segona aplicació didàctica de *NFND* se situa en l'àmbit de l'educació d'adults. En aquest cas els gestors són el professorat de cursos de català per a adults del CPNL, d'escoles d'adults o d'escoles oficials d'idiomes (EOI). Consegüentment els destinataris són els alumnes dels diferents cursos de català per a adults que imparteixen aquestes institucions.

El plantejament d'aquesta aplicació consisteix a portar a terme una activitat d'educació intercultural imbricada amb les programacions dels diferents nivells de llengua catalana que s'imparteixin. Per tant, com en l'aplicació a l'ESO es tracta d'obtenir-ne un doble rendiment: el treball de les habilitats lingüístiques i d'educació intercultural. Tanmateix, en aquest cas s'introdueix aquest segon aspecte com a suport únic per a la realització de diferents tasques d'aprenentatge de la llengua.

6. DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ. *Espai LIC*.
http://xtec.es/lic/centre/alu_inter.htm [Consulta: 20 abril 2009]

7. Per exemple, l'IES Collblanc de la Canonja ha visionat la pel·lícula i ha fet un fòrum amb el director (23 d'abril de 2009).

Els currículums del CPNL, les EOI i les escoles d'adults s'han establert tenint en compte els nivells comuns de referència del *Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar i avaluar* (MECR).⁸ A Catalunya les aplicacions principals del *Marc* —i de les seves versions prèvies de treball— es concreten en el disseny curricular i en l'avaluació per part d'institucions dedicades a l'ensenyament de llengües a adults. Així, per exemple és conegut que en el cas de l'avaluació certificativa, el *Marc* proporciona bases per a l'equiparació de certificats expedits per diferents institucions i organismes, i ajuda a especificar el contingut dels exàmens, establir criteris que determinin l'assoliment de l'objectiu d'aprenentatge i descriure els nivells de domini de la llengua en els exàmens existents per poder-los comparar (Consell d'Europa 2001/2003: 216). De fet, els certificats de la Secretaria de Política Lingüística van ser els primers que oferien garanties d'equivalència amb altres titulacions, ja que aquest organisme és soci fundador de The Association of Language Testers in Europe (ALTE, 1990). A partir del 1993, les escoles oficials d'idiomes, dependents del Departament d'Educació i dedicades a l'ensenyament de llengües estrangeres a adults, també van passar a disposar d'un sistema de certificació amb garanties per a les llengües que imparteixen. Recentment, s'ha aplicat a les escales de nivell de les escoles oficials d'idiomes (DOGC 5297, 15-01-2009) i al Consorci per a la Normalització Lingüística.

L'activitat *NFND* permet treballar a l'aula les àrees de comprensió oral (CO), expressió oral (EO) i expressió escrita (EE), en conjunt o separatament, segons el temps que el professorat decideixi destinar-hi. Així per exemple, es pot visionar la pel·lícula per treballar la CO, i implicar-hi la presa de notes per treballar l'EE. També es pot optar per treballar amb major intensitat els arguments (EE) i intercanviar opinions o debatre (CO + EE + EO). Desplegar tota l'activitat (visionat de la pel·lícula + treball a classe + posada en comú opcional) podria implicar dedicar-hi com a mínim dues sessions de 60 minuts.

A continuació desglossem les possibilitats de treball de llengua que ofereix *NFND* per a cada habilitat, a partir de les escales de descriptors del MECR.

Pel que fa la comprensió oral, l'activitat *NFND* és fàcilment adaptable en els nivells B1, B2 i C1 del MECR; en canvi, resulta més difícil d'aplicar als nivells A1 i A2. El tipus d'activitats convencionals que s'utilitzen per treballar la CO es podrien adaptar a *NFND*, per exemple la tria del resum més adequat de la pel·lícula entre una bateria de tres, les preguntes de veritat o fals, o l'extracció de fragments per emplenar buits a partir de la reproducció d'una part del text.

Taula 1. Descriptors il·lustratius dels nivells comuns de referència. Comprensió oral (MECR, 2001/2003: 46-47)

A1 Puc reconèixer paraules familiars i expressions molt bàsiques sobre temes propis de la família i l'entorn concret i immediat, si la gent parla a poc a poc i amb claredat.
A2 Puc comprendre expressions i el vocabulari més freqüent sobre temes d'interès personal (p. e. informació personal i familiar molt bàsica, compres, lloc de residència, ocupació laboral). Puc entendre la idea principal de missatges i avisos curts, clars i senzills.
B1 Puc comprendre les idees principals d'un discurs clar i en llenguatge estàndard sobre temes familiars, que es poden trobar a la feina, a l'escola, durant el temps lliure, etc. Puc comprendre la idea principal de molts programes de ràdio i televisió que tracten sobre assumptes actuals o d'interès personal o professional, si l'articulació és relativament lenta i clara.

8. COUNCIL OF EUROPE. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Estrasbourg: CO-UNCIL OF EUROPE PUBLISHING, 2001. Trad. cat. GENERALITAT DE CATALUNYA. *Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar i avaluar*. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, 2003.

B2 Puc comprendre conferències i discursos llargs i, fins i tot, seguir una argumentació complexa si el tema és relativament familiar. Puc comprendre la majoria de les notícies de televisió i els programes d'actualitat. Puc comprendre la majoria de les pel·lícules en el registre estàndard.
C1 Puc comprendre discursos llargs, encara que no estiguin ben estructurats i que les relacions només siguin implícites i no estiguin assenyalades explícitament. Puc comprendre programes de televisió i pel·lícules sense gaire esforç.
C2 No tinc cap dificultat per comprendre qualsevol tipus de producció oral en directe o emesa pels mitjans de comunicació, encara que la velocitat de parla sigui ràpida com la d'un nadiu, a condició que tingui temps de familiaritzar-se amb l'accent.

Com en la CO, es pot treballar l'expressió oral en els nivells B1, B2 i C1 a través de *NFND*. Igualment, resulta més difícilment adaptable als nivells A1 i A2. Com a possibles activitats destacariem les síntesis orals, les argumentacions individuals breus (B1), les intervencions argumentatives (B2) o les intervencions en debats i actes públics (C1). Un exemple d'instrucció per al treball d'EO i EE en el nivell C1 podria ser: "Explica de què tracta la pel·lícula i fes-ne una crítica breu. Fes-te un petit guió que t'ajudi a ordenar les idees".

Taula 2. Descriptors il·lustratius dels nivells comuns de referència. Expressió oral (MECR, 2001/2003: 47)

A1 Puc utilitzar expressions i frases senzilles per descriure el lloc on visc i la gent que conec.
A2 Puc utilitzar una sèrie d'expressions i frases per descriure de manera senzilla la meva família i altra gent, les meves condicions de vida, el meu bagatge educatiu i la meva feina actual o l'última que vaig tenir.
B1 Puc connectar frases d'una manera senzilla per tal de descriure experiències i fets, els meus somnis, les meves esperances o les meves ambicions. Puc donar raons o explicacions breus sobre opinions i projectes. Puc explicar una història o relatar l'argument d'un llibre o d'una pel·lícula i descriure les meves reaccions.
B2 Puc presentar descripcions clares i detallades sobre una àmplia gamma de termes relatius als meus centres d'interès. Puc explicar el meu punt de vista sobre un tema i exposar els avantatges i inconvenients de diferents opcions.
C1 Puc presentar descripcions clares i detallades sobre temes complexos que inclouen altres temes, desenvolupar alguns punts concrets i arribar a una conclusió apropiada.
C2 Puc presentar una descripció o una argumentació d'una manera planera i fluida en un estil adequat al context i amb una estructura lògica i eficaç que ajudi el destinatari a advertir i recordar els punts més significatius.

Com veiem, *NFND* és una activitat aplicable a tots els nivells d'aprenentatge de la llengua, però resulta especialment rendible a partir del nivell B1. Entre les possibles activitats de treball de l'EE utilitzant com a base *NFND* hi hauria l'elaboració d'esquemes o guions per a intervencions orals (B2) o la redacció de textos argumentatius mitjanament formals (C1). Un exemple d'instrucció podria ser: "A la ràdio local estan parlant sobre els prejudicis que tenim sobre altres cultures. Hi truqueu per expressar la vostra opinió".

Taula 3. Descriptors il·lustratius dels nivells comuns de referència. Expressió escrita (MECR, 2001/2003: 49)

A1	Puc escriure postals curtes i senzilles: p. e. enviar felicitacions. Puc emplenar formularis amb dades personals: p. e., el nom, la nacionalitat, l'adreça en una fitxa de registre d'hotel.
A2	Puc escriure notes i missatges curts i senzills relatius a necessitats immediates. Puc escriure cartes personals i molt senzilles, p. e., per agrair alguna cosa a algú.
B1	Puc escriure textos senzills i ben cohesionats sobre temes familiars o d'interès personal. Puc escriure cartes personals que descriuen experiències o impressions.
B2	Puc escriure textos clars i detallats sobre una àmplia gamma de temes relatius als meus interessos. Puc escriure un assaig o informe i transmetre una informació o donar raons a favor o en contra d'una opinió determinada. Puc escriure cartes que remarquin la importància que tenen per a mi alguns fets i experiències.
C1	Puc expressar-me mitjançant textos clars i ben estructurats, i desenvolupar el meu punt de vista amb una certa extensió. Puc escriure sobre temes complexos en cartes, assajos o informes, i subratllar-ne els aspectes que considero importants. Puc seleccionar l'estil apropiat en funció del lector a qui van adreçats els meus textos.
C2	Puc escriure textos clars, d'una manera planera i fluida amb un estil adequat. Puc escriure cartes, informes o articles complexos que presentin arguments amb una estructura lògica i eficaç que ajudi el destinatari a fixar-se en els punts més significatius i a recordar-los. Puc escriure resums o ressenyes d'obres professionals o literàries.

Entitats, institucions i organitzacions

L'aplicació més oberta de *NFND* pot ser gestionada per tècnics locals/comarcals d'immigració, joventut, de català i/o d'entitats i organitzacions socials. Els destinataris poden ser molt diversos i depenen en gran mesura del tipus d'activitat en què s'implementin: participants en activitats de promoció de la diversitat i les relacions interculturals (per exemple, programes de Voluntariat per la Llengua, activitats d'inauguració o cloenda de cursos de català per a adults, sessions de sensibilització lingüística en col·lectius o organitzacions, activitats de formació en interculturalitat, formació de formadors, etc.) o en processos de participació ciutadana de caràcter divers (com ara les actuacions socials en el marc de la Llei de barris per a la rehabilitació integral de barris d'atenció especial).

Amb aquesta amplitud de gestors i destinataris, l'aplicació de l'activitat també pot ser completa o parcial, com en les propostes anteriors. Tanmateix, en aquest cas resulta especialment rendible l'aplicació del que anomenaríem "format cinefòrum", és a dir, el visionat de la pel·lícula seguit del fòrum, perquè permet inserir-la en altres activitats preexistents, controlar-ne el començament i el final, i situar-la en un espai i temps concrets. Les diferents entitats i organitzacions que l'estan utilitzant avalen aquesta aplicació.⁹

9. Entre d'altres, esmentem l'associació EINA (Salt), l'Associació per a la Mediació Intercultural i Social amb Immigrants (AMI-SI), el Museu d'Història de la Immigració a Catalunya, la Fundació Servei Gironí de Pedagogia Social (SER.GI), el programa Entrecultures de la Fundació Bofill.

Conclusions

A partir del documental-ficció *Ni fàcil, ni difícil* s'ha desenvolupat una activitat d'educació intercultural que ofereix diferents aplicacions didàctiques que busquen encaixar en activitats lectives de diferents àmbits educatius i obtenir el doble rendiment del treball d'educació intercultural i el treball d'aprenentatge i foment de la llengua catalana.

L'activitat es caracteritza perquè és extremament flexible i versàtil tant pel que fa al format d'aplicació com a les múltiples adaptacions que portin a terme els gestors que la proposin i implementin. En aquest punt cal destacar el rendiment que s'observa en els casos en què hi hagi multiplicitat d'organitzacions implicades que actuïn coordinadament com a gestores.

NFND és una activitat inclusiva que afavoreix la participació de tots els destinataris i que treballa la percepció de la diversitat com a valor personal i col·lectiu i el (re)coneixement de l'altre.